

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, ט)
 "זה יוסף שהיה לך בחימה" (ר"ט ז')

מתורגמו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת חיי שרה תשפ"ב • גליון מ"ו • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

וד' ברח את אברהם בכל (כ, א).

גליוני הש"ס

בבא בתרא טז:

סתם 'ברכה' היינו בן ובת
 ועל כן פירשו חז"ל ברכת אברהם על בת

איתא בבבא בתרא (טז): בת היתה לו לאברהם ובכל שמה. יש לומר על פי המשנה מעשר שני (פ"ה מ"ג), 'וברך את עמך' (דברים כו, טו), בבנים ובנות, אלמא דאף על גב דכתיב בקרא 'וברך' סתם, דרשינן ליה אבנים ובנות, ומוכח דברכה סתם היינו בן ובת. ועל כן אברהם שכבר היה לו בנים יצחק וישמעאל, לכך דרשינן ליה אבת.

ועיין שו"ת הרשב"א (ח"ג סימן שט) דכתב השואל שם, וז"ל: ובת היתה לו לאברהם ו'בכל' שמה, ונולדה קודם יצחק, עכ"ל. ולא ידעתי מנא ליה, ועיין תוספות בבא בתרא (קמא, ד"ה בת) עיין שם"א.

ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (כב, א).

בית האוצר

מערכת א כלל א

איך החזיר אברהם את הגר אחר שגירשה
 הרי כהן היה ואסור בגרושה

דע, דיש לעיין בדברי הפרקי דרבי אליעזר (פרק ל), דמבואר שם דאברהם החזיר את הגר לאחר ששלחה, דקטורה היינו הגר, עיין שם היטב. וקשה, שהרי אברהם היה כהן, וכמו שכתוב (תהלים ק"ד), 'אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק', ועיין נדרים (לג:) דדרשינן מהאי קרא דהוציא הקדוש ברוך הוא כהונה משם ונתנה לאברהם, ואם כן איך היה מותר בגרושה.

כיון שלא היתה לו בת
 לא קיים מצות פריה ורביה ודוחה ל"ת

ויש לומר, דהפרקי דרבי אליעזר אתי למאן דאמר דלא היתה לו בת עדיין, עיין בבא בתרא (טז), ועל כן שפיר נשאה משום מצות פריה ורביה, מטעם עשה דוחה לא תעשה. ונהי דאפשר באחרת, יש לומר דלא מצא אחרת הגונה, ואף על גב דמקיימין פריה ורביה גם כשיש לו בנים מאינה הגונה, עם כל זה יש לומר, דעל אינה הגונה ליכא מצוה כלל לישא אותה.

ועיין דוגמת זה סוטה (ה:), דאמר דסוטה אינה מתייבמת, משום דרחמנא אמר (דברים כד, ב) 'ויצאה מביטו והלכה והיתה

ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה
 ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל עמיו (כה, ז).

בית האוצר

מערכת א כלל ה

היאך התקבל תשובת ישמעאל
 הלא לא מהני תשובה בבני נח

איתא בבבא בתרא (טז): כל מיתה שיש בה גויעה זו היא מיתתן של צדיקים. הנה התוספות בנדה (ע: ד"ה ואין) חידשו כלל בהא דעכו"ם אין קרויין אדם - לרבי שמעון בן יוחאי (יבמות סא.), וכתבו דזהו רק ממתן תורה ואילך, אבל קודם מתן תורה היו גם בני נח קרויים אדם, עיין שם שכתבו כן אהא דאמר דאשתו של לוט אין מטמא טומאת מות, משום דמות מטמא ואין נציב מלח מטמא, וז"ל: משמע אבל לא אי הוי נציב מלח מטמא, אפילו לר' שמעון נמי איכא למימר דמטמא אפילו באהל כו', דאחר מתן תורה דאיכרי ישראל אדם איכא לפלוגי, אבל קודם מתן תורה אין חילוק, עכ"ל.

וכוננתם נראה, דרק אחרי שנבררו ישראל מעובדי כוכבים בשעת מתן תורה, הוא דנסתלק מעובדי כוכבים ענין המעלה, ומשום הכי לא מיקרי אדם, מה שאין כן קודם שנבררו ישראל מהם היה ענין הישראליות מתפשט בכלם, ועל כן היו כולם קרויין בשם אדם.

לפני מתן תורה היה בבני נח
 ענין ישראליות והועילה תשובה

ודע, דנראה ראייה לתוספות נדה הנ"ל, דקודם מתן תורה היה הישראליות גם בבני נח, ממה שכתבו ספרי הדרוש כולם" דלא מהני תשובה בבני נח (יש לזה ראיות ואין כאן מקומו), ואם כן תיקשי אמאי נתקבלה תשובת ישמעאל. ועל כרחק דקודם שהובררו ישראל מעכו"ם היה מועיל תשובה גם בעכו"ם, וזה מפאת ענין הישראליות אשר היה מתפשט גם בהם, ודו"ק היטב כי הם דברים עמוקים בסייעתא דשמיא.

אם התקבלה לגמרי תשובתו של ישמעאל

אמנם ליכא ראיה, לפי מה שכתבתי (בית האוצר מערכת א כלל א אות ג: שם אות יח) דיש לומר דישמעאל היה נחשב ישראל מומר כמו עשו (עיין קידושין יח). וגם אין מבואר אם נתקבלה תשובתו לגמרי, והא דאדבריה אברהם, עיין בבא בתרא (טז), יש לומר שהוא על דרך הגמרא יבמות (כב:), השתא מהיא עושה מעשה עמך הוא.

ויש לומר הטעם דכתיב בישמעאל גויעה ואסיפה, דהוא לשון הנאמר בצדיקים (בבא בתרא שם), היינו דכיון דעם המיתה יחד הועילה תשובתו, לכן נקראת המיתה שפיר גויעה ואסיפה.

לאיש אחר, כי היכי דלא ליסתריה לביתה, ואת אמרת תתייבם יבומי. ופריך, אלא מעתה לאחר נמי לא תינשא. ומשני, מי קא רמינן לה עליה בעל כרחיה, עכ"ל הגמרא. הרי דאף על גב דהיא מותרת לאחר, עם כל זה אי אפשר שיהיה מצוה לייבמה ולישאנה, כיון דזינתה ואינה הגונה, ויבום נמי הוא מעין מצות פריה ורביה, אלא דהוא משום פריה ורביה דאחיו - 'להקים לאחיו שם' (דברים כה, ז), ואם כן, הכי נמי יש לומר, דכיון דהיו או כל הדור עכו"ם, לא מצא אשה הגונה ביניהם, ועל כן לא רמיא מצוה לישא אותם, ורק גגר היתה הגונה, כיון דקטורה זו גגר, ואקטורה דרשינן במדרש (תתקומא בפרשתנו סימן ח) שהיו מעשיה נאים כקטורת, על כן שפיר רמיא מצוה עליה לישא אותה, ושפיר נשאה מטעם עשה דוחה לא תעשה.

ועוד יש לומר בפשיטות, דלא מצא אשה אשר רצונה להתייב, ושפיר לא היה יכול לקיים המצוה רק בה, וזה פשוט.

לתוספות בן נח מצווה בפ"ד
 והגרושה אסורה לו רק ממדת חסידות

ודע, דלדעת התוספות חגיגה (כ: ד"ה לא) דבן נח מצווה אפריה ורביה, אם כן ניהא בפשיטות מה שנשא אברהם את הגר, דשפיר הוכרח לעבור אאסור גרושה כדי לקיים פריה ורביה, כיון דגרושה אסורה לו רק ממדת חסידות, שקיים התורה עד שלא ניתנה, מה שאין כן פריה ורביה היה מחוייב מעיקר הדין, וזה פשוט.

קושיות על סברת 'עשה דוחה לא תעשה' בזה

ואולם, עדיין יוקשה קצת בכל זה, דהא רבי אליעזר הוא מתלמידי בית שמאי, ובית שמאי הא סבירא להו ביבמות (סא:) דיוצאין פריה ורביה בשני זכרים, ואברהם הא כבר היו לו שני זכרים, יצחק וישמעאל. ועוד קשה אסברא דעשה דוחה לא תעשה הנ"ל, למאן דאמר ביבמות (כ:): דאסור כהונה אית ביה נמי עשה ד'קדושים' יהיו לאלקיהם' (ויקרא כא, ו), ואם כן הרי אין עשה דוחה לא תעשה ועשה, וכמבואר ביבמות (שם).

ועוד קשה, דאברהם ודאי היה כהן גדול - לא כהן הדיוט, וכן מפורש במדרש (ב"ר מו, ה), רבי ישמעאל אומר, אברהם כהן גדול היה כו', ואם כן הא איכא גם עשה ד'בתולה' (ויקרא שם, יד) ולא בעולה, שהרי הגר כבר היתה בעולה ממנו מנישואין הראשונים, וצריך עיון, ובאתי רק להעיר.

וערבי נחל (שבת שובה דרוש ב ד"ה ואקדים - ד"ה וזאת) שהאריכו בזה, ורבינו מוסיף שם טעם, עיין שם. וראה בני יששכר שם, שהביא מקור לזה מתנחומא פרשת האזינו סימן ד, על הפסוק (במדבר ג: כז) 'ישא ד' פניו אליך... עשה תשובה ישא ד' פניו, יכול לכל, תלמוד לומר 'אליך, אליך ולא לאומות העולם, עכ"ל. וסיים שם הבני יששכר: 'וכן פסק הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (מאמר חוקור דין ח"ב פרק א), והמב"ט ב'בית אלקים' שער התשובה פרק ג' (יד). [אמנם מה שכתב שם רבינו שכן 'מבואר בראשונים', לא מצאנו מקורו].

ו עיין שו"ת בן פורת ח"א סימן ד אות א ד"ה ואולם גוף, באורך.
 ז ראה גבורות השם פרק ה ד"ה אבל יש.

ג כמו שכתב הרשב"א בשו"ת מיוחסות סימן קפט, עיין גליוני הש"ס יבמות נג: ד"ה והיא.

ד וכן כתבו עוד כמה ראשונים, עיין גליוני הש"ס חגיגה שם.
 ה כדאייתא בירושלמי תרומות פ"ה ה"ב. ועיין גליוני הש"ס קידושין כט. בתוספות ד"ה אות: תפארת יוסף פרשת בראשית עמוד ט הערה כו, עוד בזה.

ו ראה אצרות יוסף דרוש ג פסקא, כתב רבינו: 'מבואר בראשונים דלא מהני תשובה בעכו"ם'. ועיין בני יששכר (סימן מאמר ב אות ה, שם תשרי מאמר ד אות כד)

פנינים מתורת רבינו בעניני ברכות קידושין ונישואין

מתוך ספר 'גליוני הש"ס' ~

ועיין שם בשאר דברי הרוקח, דגם מהם מתבאר דסבירא ליה דגם על פרישה מאיסור יש לברך, עיין שם היטב מה שכתב שם על בדיקת טריפה כו'.

יִבְרְכוּ אֶת רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחְתֵּנוּ אֵת הִיא לְאִלְפֵי רִבְקָה (בר, ס) - ומנין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר 'ויברכו את רבקה' (מסכת כלה פרק א ברייתא א).

ברכת חתנים בעשרה - דאז השמחה עצומה ביותר

בגמרא כתובות (ח:), מברכין ברכת חתנים בעשרה, וחתנים מן המנין. **בשאלות** (פרשת חיי שרה שאלתא טו), וז"ל: ברם צריך, חתן מהו שיצטרף לעשרה, היכא דליכא ביה עשרה דקא מחודן ליה (משמחין את החתן), לא קא מצטרף, או דילמא כיון דהוא נמי שייך בשמחה מצטרף. תא שמע, דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, מברכין ברכת חתנים בעשרה, וחתנים מן המנין, עכ"ל.

ומוכח קצת מלשון השאלות, דטעם ברכת חתנים בעשרה, מפאת היות השמחה עצומה ביותר בעשרה. [ואולי יש לדון משם גם לענין שמחת יום טוב (דברים טו, יד; ועיין פסחים טז).] שיהיה מצוה מן המובחר לסעוד בעשרה.

אם החתן חייב לשמח עצמו

ומה שכתב השאלות 'או דילמא כיון דהוא נמי שייך בשמחה כו', אין מבואר, אם כוונתו דהוא גם כן חייב לשמח את עצמו, כמו המסובין שחייבים לשמחו - דהנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות (ברכות א), או כוונתו דהוא שמח ממילא, אבל אין עליו חיוב.

ואולם, מהיות שבעת ימי המשתה נדמים למועד בכמה דוכתי (מועד קטן ז: כתובות ד), נראה פשוט דהחתן חייב בעצמו בשמחת עצמו, ככל אדם שחייב בזה ביום טוב. ועיין כתובות (הא), שיהא שמח עמה. ועיין סוכה (פא:), חתן כו' פטורין מן הסוכה, משום דבעו למיחד.

איסור 'מקדש בלא שידוכי' - מטעם חשש ברכה

בגמרא קידושין (יב:), רב מנגיד על דמקדש בלא שידוכי. הנה מלבד הפרישות, יש עוד איסור לפי מה שכתב בשו"ת רדב"ז (ה"ג סימן תקצ"ח), דהא דמברכין ברכת אירוסין עובר לעשייתן (עיין כתובות ז: עיין תוספות פסחים ז: ד"ה בלבער), ולא חיישינן שמא לא תרצה לקבל הקידושין והוי ברכה לבטלה, היינו משום דכבר שידכו - ושאירת ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב (צפניה ג, ג), עיין שם.

ואם כן המקדש בלא שידוכי, כמה נפשך עבד איסור. דאם לא יברך, ביטל חיוב הברכה, ואם בירך אחר קידושין נמי, הא בעינן עובר לעשייתן (עיין פסחים ז:), ואם בירך לפני הקידושין, חשוב מוציא שם שמים לבטלה (שמות כ, ז; עיין שאלות פרשת יתרו שאלתא ג), מחשש שמא לא תרצה לקבל הקידושין, דאפילו רצתה אחר כך, מכל מקום בשעה שבירך עביד איסורא, וכמוכח. וגדולה מזו, אפילו אומר 'לד' קרבן' הוי איסור, דילמא לא אמר 'קרבן', והוי מוציא שם שמים לבטלה (דברים י), וכל שכן כאן שבדעתה הדבר תלוי.

ב לשון התשב"ץ שם: "וכיון שאין חובה כמו שהם בקדוש היום, דין בכרכת הנהנין שאין לברך אותם אלא השותה מהם, כמו שנזכר בפרק ראווה ב"ד (טו), ולפי זה היה חייב המברך עצמו לטעום את הכוס בין בברכת מילה, בין בברכת אירוסין, בין בברכת נישואין".

'והתיר לנו את הנשואות' - שהיו אסורות בשעת מתן תורה

בגמרא כתובות (ח:), מאי מברך כו', והתיר לנו את הנשואות. צריך ביאור דאנה נאסרו, עד שהוצרכו להיות. ועיין שו"ת **חתם סופר** (או"ח סימן נד ד"ה ובעיקר), מה שכתב שם דרך חידוד.

ולענ"ד אולי הכוונה על שעת מתן תורה, דנאסר תשמיש לגמרי (שמות יט, טו), והוצרך להיות ניתר במאמר 'שובו לכם לאהליכם' (דברים יט, כז), עיין ביצה (ה: דקרי ליה 'דבר שבמנין', צריך מנין אחר להתירו).

מקדימים חופה לקידושין - שבה ניכרת קדושת ישראל על בני נח

על ידי חופה וקידושין. גירסת השאלות פרשת חיי (שאלתא טו), 'על ידי קידושין וחופה', והוא מתוקן יותר, שהרי הקידושין קודמין לחופה, עיין **בר"ן** (כתובות ב: מדפי הר"ף ד"ה ואסור), וחידוש שלא הביא דברי השאלות. ולנוסחתנו יש לומר דאידי דחתמין מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין, לכן הוטבע גם מתחלה כן.

וטעם הסיים, לפי שבחופה ניכרת קדושת ישראל טפי מבקידושין, דאין חופה כלל לבני נח, מה שאין כן קידושין נהי דלית להו קידושי כסף ושטר (עיין סנהדרין ז:), מכל מקום אית להו קידושי ביאה. מיהו גם ביאה דיחידה לכאורה אינן קידושין רק קנין, עיין רש"י יבמות (סה:), ואין להאריך.

מקור לברכות אירוסין ונישואין על הכוס

בגמרא כתובות (ח:), לוי איקלע לבי רבי בהלוליה דרבי שמעון בריה, בריך חמש. רב אסי איקלע לבי רב אשי בהלוליה דמר בריה, בריך שית.

עיין שו"ת **תשב"ץ** (ח"ג סימן סה), שכתב: לא נזכר בשום מקום מהתלמוד, לא כוס יין, לא בברכת אירוסין ונישואין כו'. וכן בפרק קמא דכתובות (שם), כשהזכירו ברכת נישואין אמרו ברוך שית, ולא נזכר שבע ברכות בשום מקום כו', עכ"ל.

ועיין **רוקח** (סימן שכט ד"ה ירושלמי) דהביא שם ירושלמי: יין עסקיו מרובין, ממונו לקידוש, ממונו להבדלה, ממונו לחופה, עכ"ל. ועיין עוד **ברוקח** (סימן שא ד"ה ברכת): ומה שמברך על הכוס [ברכת אירוסין], דאמרינן בסוטה בפרק משוח מלחמה [כוונתו גם כן על הירושלמי], יין תוסס, מוזמנין עליו ומקדשין בו את הכלה, עכ"ל. ועוד שם (סימן שנב ד"ה ירושלמי), ירושלמי בכיצד

הטעם שאין מברכין 'שהחיינו' בנישואין

האחרונים (עיין ש"ך י"ד סימן כח סק"ה; מור וקציעה סימן רכג; שו"ת חתם סופר או"ח סימן נה) האריכו, מדוע אין מברכין זמן אנשואי אשה, כמו אקנה כלים חדשים (עיין ברכות נד). ועיין **רוקח** (סימן שעא ד"ה על בית) דיבר מזה, וכתב: דלפי שהנישואין בעשרה (כתובות ח:), אין מברכין זמן על דבר שהוא באסיפת עם, עיין שם היטב.

ונראה כוונתו, דכיון דגם הם שמחים עמו, הוה ליה כאית לאחרני שותפות בהדיה, דאין מברכין זמן רק הטוב והמטיב (ברכות ט:). ואולם אי משום הא, בלאו הכי הא יש שותפות האשה לאיש והאיש לאשה, עיין ברכות (שם). ואולי כיון דרק האיש קונה את האשה ואין הוא קונה לה, אין כאן שותפות. ואולם גם הא גופא קשיא, דליברוך הטוב והמטיב.

ברכת 'דיין האמת' בנישואין

ועיין שו"ת **הלכות קטנות** (סימן ז), וז"ל: נמצא **בכתבי הר"י בוטון** ז"ל שהנשוא אשה יכול לומר 'שהחיינו'. וכששאלו את פי הרב **אור שרגא** ז"ל, אמר, היה להם לשאול אם יאמר 'דיין האמת', עכ"ל.

וכי היכי דלא ליהויין דבריו דרך דביחותא לבד, צריך לפרש כוונתו, דכיון דזכה - 'עזור' (בראשית ב, יח; עיין יבמות סג), לא זכה - 'לנגדו' (שם), ומי יאמר 'רִיק לְבִי וְרִיק לְבִי וְרִיק לְבִי' (ראה תהלים עג, ג; משלי כ, ט), והוא בספק מצא או מוצא (יבמות שם), לכן אין לברך זמן.

ברכה על איסור הארוסות - לדעת הרוקח מברכים גם על פרישה מאיסור

אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות. עיין **רא"ש** (כתובות פ"א סימן יב) דתמה דלא מצינו ברכה על פרישה מאיסור. ועיין **רוקח** (סימן שס"ו) דכתב: אבל כל דבר שגם בני נח הוזהרו עליו, כגון גזל גניבה וחמס כו', אין צריך לברך, עכ"ל, עיין שם.

וצריך עיון, דגזל הרי היא פרישה מאיסור ובלאו הכי אין לו לברך, ואם כוונתו על השבת גזל יש לומר גם כן דזה בלאו הכי אין טעון ברכה, הואיל ובאה המצוה על ידי עבירה שגול, דלגבי ברכה דהוא הזכרת שם שמים כל שיש שם עניין עבירה אין מברכין, ועיין מה שכתבתי **על הגליון ברכות** (מב). וגם השבת גזל הרי אין נוהג בבני נח - למאן דאמר (עירובין סב) דבן נח נהרג על פחות משוה פרוטה, ולא ניתן להשבון היינו דאין חייב בהשבה.

א לשונו שם: "דהנה **הרמב"ן** בפרשת עריות (ויקרא יח, ה) מיייתי בשם הפשטנים שנותנים טעם לאיסור עריות שלא יהיה רגיל אצלה כתרנגולת... והרמב"ן דחה דבריהם, אם כן איך התיר לישא אשה על ידי חופה וקידושין, אלא על כרחך עריות חק מחוקי התורה הוא, עיין שם. והשתא לפי טעם הפשטנים לא שייך מה שכתבתי לעיל דמשום הכי אי אפשר [לקיים פריה ורביה] בפניו משום דאם כן אחי ישא

ידוע תדע

הרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

'אם יש את נפשכם', וברש"י: 'צונכם'. מה המקור לכך שרצון נקרא 'נפש'?

תשובה ל'ידוע תדע' מפרשת וירא: האם מקיימים מצות הכנסת אורחים ומצות חסד גם אצל עשירים וגם אצל עניים? ראה גליוני הש"ס גליוני הש"ס שבת קכז. ד"ה הכנסת

"ויטיבך לבך בימי בחורותך"

עובדות מגדולי הדורות שעודדו את הלימוד בספרי רבינו
ובמיוחד הורו לבחורים וצורבי דרבנן לעסוק בהם
להבנת דרכי הלימוד ולהגביר חשקת התורה

לשוננו עט סופר מהיר

ההוגה והמעייין בחידושי רבינו, מתענג בשעשועי מוח ושום שכל, ונפשו מוגבהת אל על. עין כל רואה נמשכת אחר כל פיסקא ופיסקא שיצאה מקן קולמוסו. נתקיימה בו ברכת בחירהאבות ליוסף הצדיק (בראשית מט, כב): "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין", וכפירוש רש"י ז"ל: "חינו נטוי על העין הרואה אותו".

הן הוצק בלשונו עט סופר מהיר של רבינו, שהוא "צח ומצוחצח בכל מקום" (לשון הגאון רבי מיכאל דוב ווייסמאנדל זצ"ל במכתב שעודנו בכתובים¹), והתייחד בלשון לימודים מיוחד, שפה ברורה ונעימה השווה לכל נפש, עד שדבריו מובנים ונהירים לכל הבא בשערי חיבוריו המופלאים. וזאת אף על פי שחידושו עמומים ועמוקים, כאלו אשר לומדים מובהקים עומדים נפעמים נכחם. חכמה עצומה ועמוקה היא זו לגאון עולם, בעל מוח עצום ופורה ולב מבעית בתורה, שיוכל לרדת מן ההר אל העם ולהתאים את חידושו לכל בר בי רב, כפי שרבינו עצמו מתבטא בהקדמה לספר 'לקח טוב': "אף עט סופר - קוני ברחמי חנני".

מה נאים הדברים שהתבטא פעם כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא, באמרו כי שלש מעלות יתירות נודעו לרבינו - אשר נדיר למצוא את מיזוגן יחד בספריהם של גדולי ישראל: א) בקיאות מבהילה, ב) הברקות וחידושים עצומים, ג) סגנון לשון נפלא, עד שגם בחור צעיר יכול להבין ולרדת לסוף דעתו.

ואכן סגולות מיוחדות אלו הן שהודיעו את טבעו של רבינו בעולם, באופן יוצא מן הכלל. במהלך הדורות מאז הופיע רבינו ביפעת תורתו, הגו בו רבבות אלפי ישראל, מגדול ועד קטן, והתענגו מנועם אמריו מחד ומעומק חידושו מאידך.

שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, כי בימי קדם היו ספרי רבינו מונחים בחיקו של כל צורבא דרבנן, ולא המה בחורי חמד - תלמידי הישיבות וחובשי השטיבלעך' לפני המלחמה. ספריו של רבינו שהיו מפורסמים בכל היכלי התורה, היו חלק מספרי החובה שעסקו בהם, והן הן הדברים שעמד להן בצעדיהם הראשונים בעולם התורה, כאשר "כל הלומדים היו משבחים אותו" (כלשונו של הגאון האדיר רבי מאיר אריק זצ"ל במכתבו²), והיו "שמחים ומשעשעים בתורתו הגדולה" (כלשונו של הגאון המפורסם רבי שמואל הלוי וואנצער זצ"ל בעל 'שבט הלוי', בהסכמתו לספר 'תפארת יוסף' על התורה).

גם רבים מגדולי צדיקי הדורות, מני דורו של רבינו ועד לדורנו אנו, היו מצויים על תלמידיהם ושומעי לקחם

הטוב, להרבות בלימוד ספרי רבינו, כדי שעל ידי כך יהיה להם דרך ושביל נכון להתעלות בתורה ובאהבתה.

"ללמוד יום יום דף בספר אתון דאורייתא"

וכך כותב כ"ק הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל גאב"ד ראדומיזשלא - נכדו החביב ותלמידו של הגאון מהר"ש ענגיל זצוק"ל שאר בשרו של רבינו: "הגאון רבי מאיר אריק ז"ל יעץ לבחורי חמד ללמוד יום יום דף בספרו אתון דאורייתא. מחותני הגאון רבי צבי מיזליש מווייצען זל"ה, למד ולימד בניו ותלמידיו הספר ע' פנים לתורה, ללמוד דרך פלפול התורה".

"וצויתי לבני... שילמוד בו על הסדר"

מפורש מצינו לגאון המפורסם בעל 'כלי חמדה' זצ"ל, אשר במקום גדולתו למד והגה רבות בספרי רבינו, ואף כתב קונטרס הערות והארות על ספר 'אתון דאורייתא'³, גם הועיד את הספר הזה לסדר לימוד קבוע עבור בנו הבחור. וזה לשונו ('כלי חמדה' פרשת כי תצא דף רכו): "בימי חורפי נדפס ספר אתון דאורייתא, מידיד נפשי הגאון מוהר"י ענגיל שליט"א, וצויתי לבני המנוח הרב החו"ב מוהר"י (רבי אלעזר יהודה) ז"ל שילמוד בו על הסדר, ופלפלי עמו הרבה בדבריו, ושלחתי אחר כך הדברים להרב המחבר שיחיה, ואפס קציהו נדפס בספר בן פורת להרב הנ"ל".

"מספרי היסוד הבסיסיים"

עבור בחורי חמד

בספר 'אור פני משה' לתולדות הגאון החסיד רבי משה מאיר מנדלבוים זצ"ל (עמוד 206) - בעמח"ס 'אור משה' על הש"ס, מפארי תלמידי הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל בישיבת חכמי לובלין ומגדולי חסידי גור - מספר בנו ידידנו הרה"ג ר' דוד אברהם שליט"א: "יצוין כאן ענין מיוחד, שאצל אבי מורי נחשב הספר 'אתון דאורייתא' מהגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל כאחד מספרי היסוד הבסיסיים עבור בחורי החמד, בפרט בתחלת דרכם בלימוד התורה הקדושה, והיה משתדל להשריש בין צעירי הצאן את השיבות לימוד ספר זה שיש בו הרבה דברים שורשיים וחשובים, ודרך לימוד מסודרת עבור מבקשי תורה. גם את שאר ספרי הגר"י ענגיל זצ"ל חייב עד למאד ולמד בהם הרבה, אך בספר זה באופן מיוחד ממש. אחד הספרים הראשונים שקנה אבי מורי בהגיעו לארה"ק היה ספר זה, וגם

כן רשם בגליונותיו (שלא כדרכו) הגהות רבות, ועד יומו האחרון אהב ללמוד ולעיין בספר זה".

איזהו 'בחור טוב'?

הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן זצ"ל אבד"ק סענפעטער ובעל 'אבני ציון' ו'שערי ציון', התבטא פעם בשיחתו עם צורב תלמיד חכם אותו עודד בלימוד התורה בעיון: "בפולין, 'בחור טוב' נקרא מי שהיה יודע ובקי בספרי הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל כמו 'אתון דאורייתא' ושאר ספריו...".

בחניה על ספר 'גבורות שמונים' בקראקא

ב'שטיבל' דחסידי בעלזא בעיר קראקא, שם ישבו וחזרו על תלמודם הרבה בחורים צורבי תורה שהיו מפוזרים בישיבות שונות בעיר ואם בישראל זו, היה נהוג לעודד את הבחורים להגות בספרי רבינו ואף להיבחן עליהם.

תלמיד אחד משרידי ה'שטיבל', הרה"ח המפו' ר' אברהם יעקב אוסאיבל ז"ל (מליזענסק - ירושלים ת"ו) סיפר, כי לקראת הימים הנוראים של שנת תרצ"ט נבחר על הספר 'גבורות שמונים' בעל פה, וכאות הוקרה קיבל 'כרטיס נסיעה' מקראקא לבעלזא, כדי להסתופף בצל קדשו של רבו כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע. לשנה אחרת, לקראת הימים הנוראים של שנת ת"ש, כבר היה מוכן להיבחן על ספר נוסף מתורתו של רבינו, אך שיבושי הדרכים כתוצאה מפרוץ המלחמה שינו את התוכניות".

ישנת חרעים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

לכבוד מכון 'אוהבי תורה'.

שלום וברכה.

הוקשה לי בדברי רבינו שהובאו בתפארת יוסף פרשת חיי שרה עמ' רמ"ג, שנתקשה מה שייך קדושין בעל כרחו. וכתב דפשוט דגם בבני נח בעינן דעתה לקדושין, עיי"ש היטב.

וקשיא לי מהירושלמי מסכת קדושין פ"א ה"א: בנכרים, רבי אבהו בשם ר' אלעזר, כתיב 'הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל', על הבעולות הן חייבין ואינן חייבין על הארוסות, מילתיה דרבי אלעזר אמרה והוא שנתכוון לקנותה, דמר רבי יונה בשם שמואל, זונה עומדת בחלון באו עליה שנים הראשון אינו נהרג והשני נהרג על ידי, וכי נתכוון הראשון לקנותה, עכ"ל. הרי שבבן נח איכא למ"ד דאין צריך דעת לקדושין, ונראה ד"ה נמי דאין בעינן דעת האשה. ופלא שלא הביא רבינו משם לנידון זה שהאריך בו. ואשמח לתשובתכם.

בהערכה מרובה

משה יהודא פריד, סן פאולו, ברזיל

[ראש כולל מאור התורה' ובעמח"ס 'עטרת שלום' וש"ס]

ה) ראה 'כלי חמדה' פרשת ויקרא דף ה: ד"ה במ"ש, ועוד.
ו) מפי ידידנו ש"ב הגאון רבי חיים שלמה אבראהם שליט"א, בעמח"ס 'ברכת שלמה' וש"ס.
ז) בנו הגאון רבי חיים אוסאיבל שליט"א, בספרו 'שנות חיים' - נוקי שכנים, הקדמה עמוד 6.
ח) מפי בנו הרה"ח ר' אהרן אוסאיבל שליט"א.

א) וראה דברים נפלאים ב'שב דנחמתי' אות ו פיסקא כא.
ב) תשובות חן להרה"ח ר' יהודה הכהן שטראטער שליט"א ממאנסי, שהמציא לנו מכתב זה.
ג) 'לקט מאמרים' ב'טל תורה' ברוקלין תשע"ה עמוד כד, ומשם במבוא 'ספרי דבי רב' בספר 'לקח טוב' עמוד 30.
ד) גליון ביהמ"ד 'בית שמואל' ר"ח מרחשון תשנ"ז, ותיני לן שטרך הגה"צ ה"ל לשלוח לנו גליון זה בטובת עינו.

"כאשר הייתי עשר שנים"

וכך מספר הגאון רבי מאיר בלומענפעלד זצ"ל רב בניו-ווארק ובמייפלואוד בספרו 'פרח שושנה' (סימן פד): "המעיין בספרי הגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל, יראה בעיניו שהולך בעקבות של המהר"ל ז"ל בהגיון ומחשבת הקודש בעמקות ובדעת, הוא לא כתב לפלפל בחריפות, אלא דייק וגרים וירד לעומק הענין בגאונות נפלאה. ובכך הנני שמח ללמוד מדבריו ולחדש חידושי אורייתא... שאבי" (הרבני חסיד עסק בתורה יומם ולילה" הרה"ג ר' שלמה ז"ל הי"ד) **למד עמי כאשר הייתי עשר שנים בספר אתון דאורייתא מגאון זה, וברוך ד' שהנחני בדרך הלימוד הזה, ואזכה עוד ללכת בנתיב זה כל ימי ולחדש חידושי אורייתא, ולהיות כמו אתון דאורייתא"**."

"ספר טוב וצריך ללמוד בו"

גם בדורנו אנו, סיפר הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א על עצמו שכך הורה לו אביו הגאון ה'סטייפלער'

בעל 'קהילות יעקב' זצ"ל בבחרותו: "ספר 'אתון דאורייתא' הוא ספר טוב וצריך ללמוד בו, לפיכך קנה את הספר ולמד בו הרבה, וכתב הרבה הערות בגליונות הספר, והיתה לו מחשבה פעם להדפיס את 'האתון דאורייתא' עם ההערות שלו".

"קנה את עיקר תורתו"

וכן מצינו הנהגתו של הגאון רבי נתן געשטעטנער זצ"ל בעל 'להורות נתן' וראש ישיבת 'פנים מאירות' בני ברק, שהיה דבוק עד מאוד במשתתו של רבינו: "למד עם התלמידים במשך שנה ויותר בספר 'לקח טוב' ובספר 'אתון דאורייתא' מהגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע, באמרו לנו שמשפרי הגר"י ענגיל אפשר ללמוד יסודות רבים וחשובים, והוא עצמו קנה את עיקר תורתו מהבקיאות הגדולה שיש בספריו".

אשרי תמימי דרך

וכה התבטא פעם אחד מזקני צדיקי דורנו שליט"א באזני

(א) ותיתי לן שזכינו להארת פנים מרב האי גאון שליט"א בהיותנו במחיצתו בשנת תשע"ג, וכאשר שמע על פעילות מכון 'אוהבי תורה', הציע למסור לנו את רשימות הערותיו כדי לזכות בהם את הרבים, והוסיף עליהן גם הערות בכתב יד מאביו זצ"ל, ועוד חזון למועד בע"ה.

(ט) במקום אחר בספרו הנוכח, סימן קנח ד"ה באתון, מוסיף: "באתון דאורייתא הג'ל עסקתי בענין שכתב שם, בימי חורפי לפני חמש וארבעים שנה עוד בעיר קיעלץ בפולין, וציינתי אז בגליון על הספר כמה הערות על דבריו שנכתבים בחריפות ובקיאות לעילא ולעילא...". (ז) ספר 'הספרים', עמוד קכט; ספר 'מנחת תודה', תורה, עמוד תית.

סגולה לחשקת התורה

נסיים פרק זה במליצתו של כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א, אשר בשיעוריו המפורסמים לפני תלמידיו וחסידיו ולומדי ישיבות סאטמאר, מרבה למשמש בדברי רבינו ולמצוא בהם טעם ומאיהיב את תורתו עליהם. בהזדמנות התבטא ואמר: "כי הלימוד בספרי רבינו - מביא לידי התקשרות ואהבת התורה, והוא רמוז בפסוק: 'כי לקח טוב נתתי לכם' - רמז לספרי רבינו (שאחד המפורסמים מהם הוא 'לקח טוב') והלומד בתורת ה'לקח טוב', יזכה ש'תורתו אל תעזובו', לאחר שיתגבר בו חשקו בתורה ובאהבתה ישגה תמיד.

(ב) הקדמה לספר 'שיחות מלוא מלכה' חלק ד, מילי להספידא עמוד שכא ד"ה בנוסף. בהיותו בניו העמפשער נ"י, תמזו תשי"פ, בשיחתו עם הגה"צ (ג) **יעקב אלי' אונסדארפער** שליט"א אב"ד דק"ק 'ראשית חמדה' מאנטריאל יצ"ו, ועם יו"ר המכון אודות רבינו וספריו.

"כי לקח טוב נתתי לכם..."

אחד נפלא של טוב בלתי מסומן בשום חידושים ומלכודים במאמץ ובמקמח! יא לאו בספרות ודברים אחרים עליו ובשפת אלפי ציונים ומקורות מחדש ומפוזר על ידי מכון 'אוהבי תורה' וצדיק נפלא חיי"ל רבם מוזהב ומפוזר המעולה

הבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:
"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

לינקא פריי די תורה
 תל אביב יפו 6150
 Tel: 845-216-8677
 סניף ישראל, 03-510-4720
 E-mail: ohaveitorah@gmail.com

קנקן חדש מלא ישן
הספר הנפלא
אוצרות יוסף
 דרשות • מאמרים • שב דנחמתא
 מאת שד התורה
הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל

במהדורה מאירת עינים ובתוספת אלפי ציונים ומקורות סילל מכון 'ספר רבי רב - קדיה' המצוינת על שד התורה וספריו

עם קונטרס 'שב דנחמתא'
"ביאור שבק אגרות חכמינו ז"ל מאמרי דנחמתא"

בשורת הנחתה להילי התורה
 הנה עשויים להודיע כי נכונת הודו מוכריי בניו אחרים של רבינו יוסף ענגיל זצ"ל ורבינו מאיר בלומענפעלד זצ"ל, נקבעת הספר י"ו הנ"ל

טל: 03-510-4720 | דוא"ר: ot35104720@gmail.com

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ר: ot35104720@gmail.com